ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN—POLONIA
Vol. XXV, 10 SECTIO G 1978

Universität Wien

Felix ERMACORA

Strona i jej prawa w postępowaniu karno-administracyjnym

Сторона и ее права в уголовно-административном производстве Австрии

Über die Partei und ihre Rechte im Verwaltungsstrafverfahren

I

1. Podczas gdy nauka austriacka po wydaniu ustaw normujących postępowanie cywilne nie zwracała większej uwagi na zagadnienie prawnej pozycji strony w postępowaniu, nauka prawa administracyjnego dostrzegała wagę tego zagadnienia natychmiast po wydaniu administracyjnych ustaw proceduralnych, będących podstawą pojęcia strony. W poważnym stopniu przyczynił się do tego fakt, że ustawa o postępowaniu administracyjnym (AVG) odmiennie niż kodeks postępowania karnego (StPO) i kodeks postępowania cywilnego (ZPO) definiuje ustawowo pojęcie strony. To pojęcie zamieszczone w AVG znajduje również zastosowanie w postępowaniu karno-administracyjnym. Wykładni pojęcia strona poświęca się szczególnie wiele uwagi zarówno w nauce, jak i w orzecznictwie. Stanowisko strony związane jest ze zdolnością do bycia stroną, a ta z kolei ze zdolnością prawną i zdolnością do czynności prawnych. Stroną w postępowaniu mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i osoby prawne. Pojęcie strony zawarte w austriackich ustawach regulujących procedurę administracyjną ma znaczenie szersze niż tylko proceduralne.

Zgodnie z § 2 EGVG, ustawy normujące postępowanie administracyjne znajdują zastosowanie do postępowania administracyjnego — a tym samym i do postępowania karno-administracyjnego — wyłącznie przed taksykatywnie wymienionymi w tych ustawach organami. W wypadku postępowania karno-administracyjnego istnieją unormowania szczególne, odnoszące się do: postępowania wyborczego, postępowania podatkowego,

postępowania dyscyplinarnego w stosunku do osób zatrudnionych w służbie publicznej i postępowania w stosunku do żołnierzy, którzy nie są zatrudnieni w służbie publicznej. Zdefiniowane w AVG pojęcie strony zalicza się jednak do pojęć ogólnych, obowiązujących w każdego rodzaju postępowaniu administracyjnym. Wynikające z tego pojęcia wnioski dotyczące praworządności są tak ogólne, że muszą znaleźć zastosowanie w stosunku do każdego rodzaju postępowania administracyjnego. W poniższych wywodach zostaną uwzględnione jedynie te prawa stron, które unormowane są w ustawach regulujących procedurę administracyjną. Dalszym, koniecznym zastrzeżeniem wstępnym jest to, że postępowaniem karno-administracyjnym nie jest każde postępowanie prowadzące do zastosowania jakiejkolwiek sankcji przez organ administracji, lecz tylko takie postępowanie, którego celem jest ustalenie odpowiedzialności karno-administracyjnej obwinionego, związanej z popełnionym wykroczeniem. Ściganiu mogą podlegać jedynie takie wykroczenia, które są wyraźnie wymienione w przepisach prawa administracyjnego.

2. Mimo że, zgodnie z brzmieniem VStG, pojęcie strony w postępowaniu karno-administracyjnym werbalnie identyczne jest z analogicznym pojęciem AVG, odmienna funkcja postępowania karno-administracyjnego zmusza jednakże do poznania odrębności w pojęciu i pozycji prawnej strony. Osobliwości pojęcia strony w postępowaniu karno-administracyjnym wynikają z odmiennej natury stosunków prawnoprocesowych: administracyjnego i karno-administracyjnego. Z punktu widzenia osoby, przeciwko której toczy się postępowanie karno-administracyjne, stosunek prawnoprocesowy w tym postępowaniu określony jest przede wszystkim potrzebą ochrony prawnej, która istnieje wobec władz karno-administracyjnych związanych dyrektywami. Dlatego też zasady prowadzenia procesu są elementem rozstrzygającym o pozycji prawnej strony.

3. Kwestia pozycji strony w postępowaniu karno-administracyjnym nabiera coraz to większego znaczenia, bowiem w dobie „dekryminalizacji prawa karnego" system tzw. deliktów administracyjnych (termin techniczny — „wykroczenia administracyjne") stał się wręcz nieograniczony. Wobec prawdziwego zalewu systemu prawnego wykroczeniami administracyjnymi podstawowego znaczenia nabrały utworzone przez VStG i AVG normy, w których centrum znajdują się: pojęcie strony i pozycja prawna strony w toku postępowania. Klarowne unormowanie zarówno samego pojęcia „strona", jak też przysługujących stronie praw sprawia, że równie jasne stają się uprawnienia przysługujące organom państwa. Odpowiednikiem strony jest działający na zasadach praworządnych organ administracyjny. Jest nim taki organ procesowy, który ma prawo lub obowiązek zgłoszenia o popełnionym wykroczeniu. Natomiast ukształtowany na zasadach praworządnych organ administracyjny, właściwy do ściga-

nia karnego, nazywany jest w austriackiej nauce prawa, a także w orzecznictwie „sędzią ustawowym". Strona i sędzia ustawowy stanowią dwa bieguny, pomiędzy którymi toczy się postępowanie karno-administracyjne. Występowanie strony i „sędziego ustawowego" stanowi tylko jeden z dwóch warunków postępowania karno-administracyjnego. Drugi warunek prowadzenia postępowania karno-administracyjnego tworzy zasada *fair trial*. *Fair trial* nie ma charakteru statycznego. Rozwija się w toku podejmowanych czynności procesowych, które rozgrywają się między organem i stroną.

Uwaga dotycząca „sędziego ustawowego" w postępowaniu karno-administracyjnym: abstrahując od istniejących unormowań o charakterze wyjątkowym, należy stwierdzić, że na mocy § 26 VStG rolę „sędziego ustawowego" w postępowaniu karno-administracyjnym sprawują organy administracji szczebla okręgowego oraz w niektórych sprawach organy policji federalnej. Jest to reguła generalna dotycząca ustalenia sędziego ustawowego w postępowaniu karno-administracyjnym. Zasada ta gwarantuje pewność i jasność prawa. W tych przypadkach, w których przepisy prawa administracyjnego nie zawierają odmiennego unormowania dotyczącego właściwości organów postępowania karno-administracyjnego, znajduje zastosowanie omówiona klauzula generalna.

4. Każda dyskusja dotycząca pojęcia strony wiąże się z wyjaśnieniem uprawnień przysługujących stronie oraz jej zdolności procesowej. Zdolność stania się stroną, a także zagadnienia związane ze zdolnością procesową należy oceniać według tych postanowień AVG, które znajdują odpowiednie zastosowanie w postępowaniu karno-administracyjnym. Zdolność bycia stroną i zdolność procesowa są równoznaczne ze zdolnością do dokonywania czynności prawnych i procesowych przez osoby, których dotyczy postępowanie.

Prawa strony przysługują w postępowaniu administracyjnym każdemu, kto jest stroną. Zgodnie z § 8 AVG stroną jest osoba, która w danej sprawie mogłaby wnieść roszczenie prawne, albo której interesu prawnego postępowanie dotyczy. Chociaż w § 8 AVG zawarte jest jednocześnie pojęcie uczestnika postępowania, nie ma ono w kwestiach proceduralnych większego znaczenia prawnego, bowiem VStG przyznaje *ex lege* prawa strony: oskarżycielom prywatnym, uczestnikom prywatnym (§ 56 ust. 2 i § 57 ust. 1 VStG) oraz uprawnionym do wnoszenia środków odwoławczych władzom i organom administracyjnym. Wszystkim tu wymienionym organom i osobom, w braku szczególnych unorowań VStG, przysługiwałyby znacznie skromniejsze prawa uczestnika postępowania. Jak więc widać, przeprowadzony w § 8 AVG podział na strony i uczestników postępowania nie ma w postępowaniu karno-administracyjnym żadnego znaczenia, jeżeli chodzi o problem ochrony prawnej. Zdolność

procesową w postępowaniu karno-administracyjnym ma każdy, kto zgodnie z przepisami prawa posiada zdolność do czynności prawnych. Zgodnie z § 9 AVG zdolność do czynności prawnych określana jest według przepisów ABGB. Mimo to prawo administracyjne zna liczne wyjątki od tej reguły. Wyjątki te mają miejsce także w postępowaniu karno-administracyjnym. Zdolność procesowa nie przysługuje tym wszystkim osobom, które ustawowo zwolnione są od odpowiedzialności karno-administracyjnej. Kto jest zwolniony? Osoby niepoczytalne (§ 3 VStG), ten, kto w chwili popełnienia czynu nie ukończył czternastego roku życia (§ 4 ust. 1), osoby młodociane (§ 4 ust. 2 VStG). Natomiast mogą być stroną osoby, którym z powodu posiadanego immunitetu albo eksterytorialności przysługuje w Austrii status szczególny. W istocie organy administracji powinny taką sytuację przewidzieć i wstrzymać się z wszczynaniem postępowania przeciwko takim osobom, a postępowanie wszczęte umorzyć. Jeżeli jednak strefa praw wymienionych osób zostanie naruszona działaniem organów administracji przed umorzeniem postępowania, przysługują im prawa strony.

5. Zdolność do stania się stroną i zdolność procesowa nie są jednakże identyczne z pojęciem strony. Pojęcie strony może mieć szerszy zasięg od dwóch pozostałych terminów, bowiem stroną jest każda osoba, na którą rozciąga się działalność administracji, także wówczas, gdy w toku postępowania zostanie ustalone, że dana osoba nie posiada zdolności procesowej.

Stroną w postępowaniu karno-administracyjnym jest każda osoba, przeciwko której wszczęto postępowanie, jak też osoba, która może dochodzić wszczęcia postępowania (oskarżyciel prywatny, uczestnik prywatny oraz władze i organy administracyjne uprawnione do wnoszenia środków odwoławczych). Organy, do których należy prowadzenie postępowania karno-administracyjnego, nie mogą być w nim stronami. Organ prowadzący postępowanie jest bowiem „ustawowym sędzią". Organy te są jednocześnie również „organami ścigającymi", bowiem zgodnie z § 25 VStG wykroczenia administracyjne są z zasady ścigane z urzędu. W jaki sposób organy ścigające otrzymują wiadomość o popełnieniu wykroczenia jest kwestią leżącą poza postępowaniem karno-administracyjnym, albowiem to ostatnie rozpoczyna się dopiero z chwilą podjęcia kroków wymierzonych przeciwko konkretnej osobie podejrzanej (§ 32 ust. 2 VStG). Dyskusyjne jest, czy taka interpretacja odpowiada wymaganiom praworządnego *fair trial*. Jak więc wynika z powyższych uwag, organy ścigania karno-administracyjnego są sędziami we własnej sprawie. Stają się one jednak stroną procesową w razie wszczęcia postępowania sądowo-administracyjnego, którego zadaniem jest kontrola rozstrzygnięć zapadłych w postępowaniu karno-administracyjnym. Bliższe przedstawienie wspomnia-

nej tu zmiany charakteru przez organ prowadzący postępowanie przekraczałoby jednak niewątpliwie ramy referatu.

6. Austriackie prawo karno-administracyjne opiera się więc na spójnym wewnętrznie pojęciu strony. Ustawodawca ma jednakże dużą swobodę w kształtowaniu zakresu tego pojęcia, w szczególności dzięki temu, że poszczególnym „jednostkom administracyjnym" może przyznawać prawa strony w postępowaniu karno-administracyjnym, jak np. uczyniono to z organami administracyjnymi przewidzianymi w ustawie o inspekcji pracy, w ustawie o pracy chałupników, w ustawie o inspekcji pracy w transporcie oraz w ustawie o pracy w rolnictwie.

II

1. Międzynarodowa komisja prawnicza w trakcie konferencji w Rio de Janeiro podjęła próbę opracowania katalogu zasad, którymi winno się charakteryzować praworządne postępowanie administracyjne. Przeglądając te zasady należy stwierdzić, że większość z nich w austriackim postępowaniu karno-administracyjnym została zrealizowana. W studiach opracowanych pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych znajdują się projekty zasad, które powinny przestrzegać organy administracji. Nie zostały one jednak przyjęte. Z jurydycznego punktu widzenia o wiele ważniejsze są zasady przyjęte przez art. 6 konwencji europejskiej. Zasady te należy traktować jako minimum tzw. *fair trial*, zgodnie z precedensowym wyrokiem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, z którym zgodził się także Trybunał Konstytucyjny, nie ulega wątpliwości, że w wypadku, gdy postępowanie karno-administracyjne prowadzone jest przez organy kolegialne z udziałem sędziego, jest ono całkowicie związane postanowieniami ust. 6 konwencji. Organy tego rodzaju występują w Austrii w postępowaniu karno-finansowym. Ponadto organem tego typu, przewidzianym przez konstytucję, lecz nie funkcjonującym w praktyce, jest senat karno-administracyjny (§ 11 ust. 5 konstytucji). Do tegoż samego typu należy też senat agrarny, wykonujący pewne zadania w postępowaniu karno-rolnym. Organami karno-administracyjnymi są z reguły organy administracji szczebla okręgowego, albo też organy policji — odpowiednio do ich lokalnego zakresu kompetencji. Ukształtowane są one zawsze jako organy typu monokratycznego. Organy te bez wątpienia nie mają charakteru organów sądowych. Stąd też nie są one objęte precedensowym wyrokiem Trybunału Europejskiego. Problem polega jednak na tym, czy ich władcza działalność karno-administracyjna nie jest związana postanowieniami art. 6 konwencji europejskiej. Austriacki system karno-administracyjny wykazuje w ramach państw-członków Rady Europejskiej odrębno-

ści o tyle, że organom karno-administracyjnym dano możliwość „karania", a więc uprawnienie, które zwykle (przede wszystkim zaś w systemie prawnym anglosaskim) przysługuje wyłącznie sądom. Przeprowadzając wykładnię gramatyczną art. 6 konwencji europejskiej, należałoby uznać, że czynności przewidziane zgodnie z austriacką VStG noszą całkowicie charakter oskarżenia karnoprawnego. Podobnie obwiniony na podstawie przepisów VStG musiałby zostać uznany za oskarżonego. Komisja Europejska nie miała dotąd okazji rozstrzygnięcia kwestii związanych z zastosowaniem wszystkich postanowień art. 6 konwencji do austriackiego systemu karno-administracyjnego. Jeżeli komisja zajmowała się przypadkami z tego zakresu, rozciągała — w wystarczającym stopniu — austriackie zastrzeżenie uczynione wobec art. 5 konwencji europejskiej (zastrzeżenie na korzyść ustaw regulujących postępowanie karno-administracyjne BGBL nr 172, 1950), także na art. 6. Uzasadnienie polegało na twierdzeniu, że art. 5 i 6 w świetle zastrzeżenia należy traktować jako jedność. To uzasadnienie jest w istocie nielogiczne, bowiem zasady przewidziane w art. 5 konwencji europejskiej dotyczą ograniczenia swobód jednostki (czyli ograniczenia jej *status libertatis*), natomiast prawa przewidziane w art. 6 konwencji dotyczą porządku procesowego, który nie ma nic wspólnego z ograniczeniem swobód. Należy się jednak z tym pogodzić.

Komisja Europejska do dnia dzisiejszego nie zajmowała się ponownie tym problemem. Należy ponadto podnieść, że orzecznictwo europejskie — do którego przyłączyły się rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego — wyjaśniło, że wymaganiom art. 6 ust. 1 konwencji europejskiej czyni się zadość, nawet jeśli dopiero w ostatniej instancji kompetentny był organ sądowy, który mógł kontrolować rozstrzygnięcia karno-administracyjne. Orzecznictwo to nie dostrzega jednak, że austriacki Trybunał Administracyjny z zasady nie może kontrolować okoliczności stanu faktycznego, leżących u podłoża problemu prawnego, a tym samym musi przyjąć za prawdziwe ustalenia faktyczne przyjęte uprzednio przez organy rozstrzygające w niższych instancjach. Zasady obowiązujące w postępowaniu karno-administracyjnym unormowanym przez VStG, musiałyby także obowiązywać w odrębnych postępowaniach karno-administracyjnych, które nie podlegają VStG. Także w postępowaniu dyscyplinarnym, które stosownie do swojej treści ma również charakter prawnokarny, art. 6 konwencji europejskiej nie znalazł dotąd zastosowania.

2. Z prawa międzynarodowego i z orzecznictwa odnoszącego się do tego prawa, jak też z przesłanek prawno-politycznych związanych z prawidłowym postępowaniem administracyjnym, wynikają następujące zasady *fair trial*:

a) domniemanie niewinności (zasada konstytucyjna zgodnie z art. 6 ust. 2 konwencji europejskiej);

b) równość praw przysługujących organom państwa i stronom w postępowaniu karnym (art. 6 ust. 1 konwencji europejskiej);

c) prawo wglądu do akt (dokument z Rio de Janeiro);

d) oskarżenie (obwinienie) musi zostać wygłoszone w języku zrozumiałym dla oskarżonego (obwinionego) — art. 6 ust. 3 lit. a konwencji europejskiej;

e) oskarżonemu (obwinionemu) należy dać dostatecznie wiele czasu i okazji, celem umożliwienia mu przygotowania się do obrony;

f) oskarżony (obwiniony) musi bronić się sam lub przy pomocy obrońcy, którego sobie wybrał;

g) oskarżony (obwiniony) musi mieć prawo stawiania pytań świadkom oskarżenia. Świadkowie obrony muszą zostać wezwani i przesłuchani na tych samych zasadach co i świadkowie oskarżenia (art. 6 ust. 3 lit. d konwencji europejskiej);

h) oskarżony (obwiniony) ma prawo żądać bezpłatnego wezwania tłumacza, jeśli nie rozumie języka, w którym toczy się rozprawa bądź gdy nie potrafi się w nim wyrażać (art. 6 ust. 3 lit. e konwencji europejskiej);

i) oskarżonemu (obwinionemu) należy przekazać wiadomość o zapadłym rozstrzygnięciu, samo zaś rozstrzygnięcie winno zawierać uzasadnienie (Rio de Janeiro pkt III/5);

j) należy dopuścić wnoszenie środków odwoławczych do odpowiednich organów administracyjnych lub do sądu (Rio de Janeiro pkt III/6).

Wymienione zasady — jeżeli mają one rangę konstytucyjną — należy także traktować jako prawa stron w postępowaniu karno-administracyjnym. Ogół tych praw składa się na pojęcie *fair trial* w postępowaniu karno-administracyjnym.

3. Wymienione zasady składające się na *fair trial* prawa karno-administracyjnego — w Austrii wsparte również konstytucyjnie na mocy art. 6 konwencji europejskiej — pokazują istotną zmianę, jaka zaszła w austriackim postępowaniu karno-administracyjnym od czasów tzw. *Prügelpatent*. Przełom osiągnięty ustawą o postępowaniu administracyjnym (AVG), dzięki wprowadzeniu takiego pojęcia strony, które jasno wyraża, że jednostka jako strona nie jest poddanym, lecz partnerem w toczącym się procesie.

4. Zanim bliżej zajmiemy się problemem, w jakim stopniu wymienione zasady *fair trial* znalazły odzwierciedlenie w austriackim prawie o postępowaniu w sprawach karno-administracyjnych, należy zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt związany z pojęciem strony w postępowaniu karno-administracyjnym. Danej osobie przysługują prawa strony tak długo, aż postępowanie karno-administracyjne nie zostanie prawomocnie zakończone. Znaczy to, że należy tu również decyzja odnosząca się do rodzaju i sposobu wykonania kary. Także tu istnieją zasady konstytucyjno-praw-

ne wywodzące się z europejskiej konferencji praw człowieka i swobód obywatelskich. Jest oczywiste, że samo przyznanie praw strony w tej fazie postępowania wywiera wpływ na system kar. Wykonanie kary winno odbywać się z poszanowaniem godności ludzkiej (art. 3 konwencji europejskiej), stosowanie kary chłosty jest wykluczone. Kolejna zasada zawarta jest w art. 1 ust. 1 protokołu dodatkowego do konwencji europejskiej. Kara, która narusza własność, winna być przewidziana w konstytucji. Kara musi być również proporcjonalna, co wynika z międzynarodowego orzecznictwa do wymienionego postanowienia. Ponadto obowiązuje — także na gruncie konwencji europejskiej — zasada *ne bis in idem* oraz zakaz *ex post facto.*

III

Należałoby obecnie zanalizować, w jakim stopniu austriacki system karno-administracyjny odpowiada praworządnym zasadom przewidzianym w przepisach prawa międzynarodowego oraz rozlegle ujętym w normach konstytucyjnych.

1. Ustanowiona w art. 6 ust. 2 konwencji europejskiej zasada domniemania niewinności przewidziana jest w postępowaniu karnym. Musi ona jednak obowiązywać także w postępowaniu karno-administracyjnym. Dopóki obwiniony nie został prawomocnie ukarany, musi być uznawany za niewinnego. Pewną trudność w związku z powyższym sprawia fakt, że postępowanie karno-administracyjne nie ma charakteru jawnego (to samo stanowi zastrzeżenie do art. 6 ust. 1 konwencji europejskiej, jeżeli — wraz ze mną — broni się poglądu, że art. 6 znajduje zastosowanie do postępowania karno-administracyjnego); prasa pełna jest domysłów i prawdopodobnie umacnia ją w domniemaniu winy fakt zatrzymywania w tajemnicy rozstrzygnięć karno-administracyjnych. Trudności w realizacji omawianej zasady może też zwiększyć wpływ opinii publicznej na toczące się postępowanie.

2. Równość praw organów państwa i strony w postępowaniu karno-administracyjnym nie jest zagwarantowana, bowiem w postępowaniu tym oskarżyciel publiczny jest równocześnie sędzią. W systemie prawa karno-administracyjnego równość taka może być zrealizowana. Organ administracyjny ma pełny dostęp do całego materiału ilustrującego stan faktyczny. Obwinionemu przysługuje jedynie prawo wglądu do akt. Wynika to z odpowiedniego zastosowania § 17 AVG. Nie ma jednak reguły, według której prawo wglądu do akt rozciągałoby się na te części akt, które w powszechnym postępowaniu administracyjnym z prawa tego są wyłączone: informacje innych organów, meldunki, sprawozdania.

3. Obwiniony musi być poinformowany w zrozumiały dla niego sposób i w zrozumiałym języku o stawianych mu zarzutach i o okolicznościach należących do stanu faktycznego. Zostało to podkreślone w § 42 ust. 1 lit. a VStG — wezwanie do stawiennictwa przed organem administracyjnym musi zawierać dokładne określenie czynu, przypisywanego obwinionemu oraz mogących mieć zastosowanie przepisów administracyjnych. Czy powinien być określony krótko i zrozumiale (§ 41 ust. 1 VStG).

4. W wielu przepisach VStG zrealizowany jest postulat stanowiący część składową *fair trial*, zgodnie z nim obwinionemu trzeba zapewnić wystarczający czas do obrony. Oskarżonemu należy dać możliwość wytłumaczenia się (§ 40 ust. 1 VStG), przy czym odpowiedni termin jest ustalany przez organ. Organ może — zgodnie z § 33 AVG — przewidziany termin przedłużyć. Wymienione przepisy przypominają organom jedną z podstawowych zasad praworządności, według której obwinionemu należy stworzyć warunki prawidłowej obrony. Nie można oczywiście pominąć faktu, że organ administracyjny jest w stanie tak zorganizować przygotowania swoich czynności dochodzeniowych, że obwiniony może być przez nie zaskoczony i faktycznie nie dysponować wystarczającym czasem do przygotowania swej obrony.

Austriackie prawo o postępowaniu administracyjnym nie zna instytucji aresztu śledczego we właściwym tego słowa znaczeniu. Jednakże można dopatrywać się pewnych elementów aresztu śledczego w instytucji zatrzymania (§ 35 VStG), mimo że jego czas jest znacznie ograniczony przez postanowienia konstytucji i przepisy proceduralne.

5. Obwiniony w postępowaniu administracyjnym może bronić się sam lub przy pomocy obrońcy. Jednakże posługiwanie się obrońcą nie posiadającym uprawnień podlega sankcji karnej. Prawo karno-administracyjne nie przewiduje jednak tak zwanego przymusu adwokackiego. W unormowanym przepisami szczególnymi postępowaniu przeciwko nieletnim (§ 58 i n.) organy karno-administracyjne powinny współdziałać z publicznymi instytucjami nauczającymi, z urzędami do spraw młodzieży oraz z organami opieki nad młodzieżą. O wszczęciu postępowania karno-administracyjnego organ prowadzący postępowanie winien powiadomić ustawowego przedstawiciela obwinionego. W określonych przypadkach może zostać ustanowiony obrońca dla nieletniego. Jednakże taki obrońca nie musi być bezwarunkowo adwokatem. Zgodnie z § 61 „obrońcą może być ustanowiony urzędnik albo inna odpowiednia osoba".

Należy zwrócić uwagę, że na rozprawę przeprowadzaną ustnie obwiniony może wezwać osobę zaufaną, nie uczestniczącą w danej sprawie. Wyprowadza się stąd wniosek, że w ustnym postępowaniu karno-administracyjnym nie obowiązuje zasada jawności, lecz jedynie „ograniczone jawności procesowe".

6. Wzywanie świadków oraz ich konfrontacja jest — zgodnie z § 42 ust. 1 lit. b, § 41 ust. 1 i 2 VStG — ściśle związana z odpowiednimi przepisami AVG o postępowaniu dowodowym. Postanowienia te powinny gwarantować obwinionemu możliwość należytego reprezentowania swoich spraw w ustawowo uregulowanym postępowaniu dowodowym. Zadaniem obwinionego jest wezwanie do zabezpieczenia jego interesów jako strony oraz, gdy jest to niezbędne, obrona tych interesów przed organem karno-administracyjnym.

7. Wzywanie tłumacza do postępowania karno-administracyjnego nie jest ustawowo przewidziane. Należy to jednak do konstytucyjnie ustanowionego *fair trial*. Szczególnej wagi nabiera omawiana kwestia w świetle austriackiej ustawy o ochronie mniejszości narodowych. O ile w postępowaniu sądowym kwestię tę rozwiązano już wcześniej, o tyle postanowienie o posługiwaniu się tłumaczem w postępowaniu administracyjnym, a przeto również i w postępowaniu karno-administracyjnym znajdujemy po raz pierwszy dopiero w ustawie o grupach narodowościowych (BGB 1 nr 396, 1976). Inne postanowienie przewiduje posługiwanie się językiem słoweńskim w postępowaniu karno-administracyjnym w niektórych okręgach administracyjnych. Dla czynności żandarmerii obowiązuje unormowanie szczególne, ponieważ nikt nie może uchylać się od czynności urzędowych organów żandarmerii, powołując się na nieznajomość języka, jeśli czynności te są niezbędne dla ochrony przed niebezpieczeństwem.

8. O ile postępowanie karno-administracyjne kończy się orzeczeniem skazującym, należy wydać odpowiednią decyzję (orzeczenie o karze). Treść decyzji jest dokładnie określona (§ 44 a). Orzeczenie o karze musi być formalnie ogłoszone i uzasadnione. Przeciwko każdej decyzji skazującej może zostać wniesiony środek odwoławczy. Wprawdzie austriacki system prawny przewiduje, że w postępowaniu karno-administracyjnym istnieje tylko jedna instancja odwoławcza, jednakże decyzja karno-administracyjna po wyczerpaniu trybu instancyjnego może zostać zaskarżona w Trybunale Administracyjnym. Zapewniona jest przeto podwójna ochrona prawna: wewnętrzna kontrola administracji oraz kontrola zewnętrzna. Nowością jest, że od 1 lipca 1977 r. „obrona ludowa" ma możliwość spawdzenia, czy w przypadku gdy nie przysługuje środek odwoławczy lub został on wyczerpany, nie zachodzi „nadużycie administracji". Poszczególni obywatele mają możliwość wzywania „obrony ludowej", aby ze swej strony udzielała ona poleceń odnośnym organom federalnym i organom, które działają na rzecz federacji (w drodze pośredniej administracji wykonywanej przez kraje i gminy), przy czym urzędy te zobowiązane są do tłumaczenia się z niewykonania wiążących je poleceń.

Obok odwołania wyposażonego w skutek suspensywny i dewolutywny, VStG zna również skargi przeciwko potwierdzeniom karno-admini-

stracyjnym (§ 49). VStG przewiduje, iż w określonych przypadkach skargi mają moc jednakową z odwołaniami, w innych przypadkach jednak postanowienie karno-administracyjne traci moc i wówczas należy wszcząć zwyczajny tryb postępowania. Oprócz tych zwyczajnych środków odwoławczych VStG zna również nadzwyczajne środki odwoławcze, którymi są przywrócenie do stanu poprzedniego (§ 71 AVG) i wznowienie postępowania (§ 69 AVG).

IV

1. Prawa stron zostały wyżej jedynie ogólnie omówione. Austriackie prawo postępowania karno-administracyjnego zna unormowania dotyczące szczególnych rodzajów stron i o stronach, które ze względu na swój wiek znajdują się w szczególnej sytuacji. „Do szczególnych rodzajów stron" należą: a) oskarżyciel prywatny, b) uczestnik postępowania oraz c) urzędy administracyjne i ich organy, którym na mocy szczególnych przepisów administracyjnoprawnych zostało przyznane prawo do wniesienia odwołania.

Oskarżycielem prywatnym jest tylko ten, kto może pozywać za obrazę czci na podstawie kodeksu cywilnego (ABGB) oraz na podstawie ustawy o ochronie wzorców. Przysługuje mu również prawo składania wniosków i odwołań (§ 56 VStG); oskarżyciel prywatny ma poważny wpływ na przebieg postępowania, zwłaszcza ze względu na możliwość jego umorzenia. Uprawnienie takie przysługuje mu, mimo że interes ogólny mógłby przemawiać za kontynuowaniem danego postępowania. Uczestnikiem postępowania jest taka strona, która swoje roszczenia cywilnoprawne wywodzi z naruszeń prawa administracyjnego i dochodzi swoich praw stąd wynikających. Uczestnik jako strona ma uprawnienia w postępowaniu dowodowym. Ustawa nie przyznaje mu jednak prawa odwołania stosunku do rozstrzygnięcia o jego roszczeniach cywilnoprawnych, zawartego w orzeczeniu karno-administracyjnym. Zresztą także w stosunku do decyzji karno-administracyjnej uczestnikowi nie przysługuje prawo odwołania.

2. VStG zawiera postanowienia szczególne, dotyczące postępowania przeciwko nieletnim (art. 58 i n.). Postanowienia te dotyczą współdziałania instytucji wychowawczych, uprzywilejowanego stanowiska przedstawicieli ustawowych w postępowaniu dowodowym i odwoławczym, przy czym jest godne uwagi, że stanowisko to jest źródłem uprawnień, które mogą zostać wykorzystane także wbrew woli obwinionego nieletniego. Nieletniemu przydzielany jest obrońca. Tak zwane karne rozporządzenie nie może być orzeczone w stosunku do nieletniego.

Zasadniczym trzonem systemu austriackiego prawa karno-administracyjnego jest pochodzące z r. 1925 UStG. Ustawa ta stanowiła wielkie osiągnięcie środkowoeuropejskiej polityki administracyjnej. W zakresie regulacji prawnej stanowiska strony w postępowaniu karno-administracyjnym VStG wyprzedziło znacznie zasady praworządności ustalone w Europie zachodniej, w dokumentach poświęconych *fair trial*. Austriackie unormowanie praw stron może się równać z zasadami zawartymi w konwencji europejskiej. W odniesieniu do tych ostatnich można by sobie życzyć, aby ustanawiały one obowiązek nieodpłatnego przydzielania stronie tłumacza, a w samym postępowaniu administracyjnym przewidziały instancję odwoławczą, tak jak czyni to art. 11 ust. 5 konstytucji austriackiej. Ponadto zakaz *ex post facto* (§ 1 VStG) jest wzorcowym przykładem praworządnego prawa administracyjnego. W prawie postępowania karno-administracyjnego nie jest jednak urzeczywistniona zasada *ne bis in idem*. Pomimo że zasady prawa postępowania karno-administracyjnego związane ze stanowiskiem stron opierają się na praworządnych podstawach, niemożliwe jest omówienie wszystkich problemów wynikających z szerokiego zakresu prawa karno-administracyjnego we współczesnym „państwie świadczącym". Problemy te nie dotyczą jednak stron, lecz obywateli.

РЕЗЮМЕ

Понятие стороны, определенное нормами административного производства, содержащимися в § 8 AVG, принадлежит к общедействующим понятиям каждого производства в правовом государстве. Сдефинированное в § 8 AVG понятие стороны, благодаря тому, что сохраняет свою силу также и в уголовно-административном производстве, приобретает новую функцию. Оно должно служить особой необходимости правовой охраны. Эта необходимость правовой охраны будет тем больше, чем обширнее и теснее будет система преступлений в области уголовно-административного права, чего можно достигнуть путем „отуголовливания" уголовного права, с одной стороны, и значительного увеличения числа норм уголовно-административного права, с другой. Необходимость правовой охраны возрастает вместе с суровостью предусматриваемых законом наказаний. С точки зрения этой потребности правовой охраны понятию стороны в государстве соответствует понятие того органа власти, который обязан начать уголовное преследование. Он должен быть „законным судьей". Процедурально-правовой связью между стороной и органом власти является отвечающий требованиям правового государства принцип *fair trial*.

Судебная правоспособность и процессуальная дееспособность в уголовно-административном производстве не идентичны понятию стороны. Кроме того, орган преследования уголовных преступлений, как правило, не является стороной. В судебно-административном производстве он становится процессуальной стороной. Однако праводатель может дать этому органу власти формальное положение стороны также и в служебно-административном уголовном производстве.

Из международных отношений Австрии вытекают очень важные последствия для положения стороны в австрийском уголовно-административном производстве, особенно в той области, которая была урегулирована Европеской конвенцией прав человека и гражданских свобод. До сих пор они научно не разработаны, т.к. Австрия внесла оговорку к ст. 5 Европейской конвенции. Эта оговорка распространилась и на ст. 6 конвенции (*fair trial*).

Независимо от этой, имеющей правовую силу оговорки, права стороны в австрийском уголовно-административном производстве отвечают тому высокому стандарту, который принципами международного права или политических требований в международных отношениях постулируется для *administration of justice*. Автор называет 10 принципов, которые для уголовно-административного права вытекают из правил международного права и из главных политических линий в международных отношениях. Анализирует также отношение австрийского права административного производства к этим принципам. При этом часто возникает вопрос — не должно ли решение о лишении свободы, вынесенное органом административной власти в виде задержания или ареста, выдаваться независимым судом.

Процесс назначения наказания касается положения стороны, т.к. данное лицо остается стороной до тех пор, пока не будет закрыто уголовно-административное производство. Новые принципы назначения наказания были установлены новеллой к VStG. Необходимость этой новеллы возникла из решения VfGH от марта 1977 г.; она относится к § 19 VStG от 1950 г. В настоящей статье она не рассматривается.

Австрийское уголовно-административное право имеет также постановления об особых типах сторон. К ним принадлежат частный обвинитель, частный участник производства, молодежные и административные организации, которые получили особые права.

ZUSAMMENFASSUNG

Der von den Verwaltungsverfahrensgesetzen im Jahre 1925 im § 8 AVG. positivrechtlich festgelegte Parteienbegriff gehört seiner Bedeutung nach zu den allgemein gültigen Begriffen jedes rechtsstaatlichen Verfahrens. Der im § 8 AVG definierte Parteibegriff erhält dadurch, dass er auch für das Verwaltungsstrafverfahren Gültigkeit hat, eine besondere Funktion. Er hat einem besonderen Rechtsschutzbedürfnis zu dienen. Dieses Rechtsschutzbedürfnis wird umso grösser, je umfangreicher und dichter das System der verwaltungsstrafrechtlichen Delikte wird, das es durch die Entkriminalisierung des Strafrechtes einerseits und die vermehrte Zunahme verwaltungsstrafrechtlicher Bestimmungen andererseits erhält. Das Rechtsschutzbedürfnis wächst mit der Strenge der vorgesehenen Strafen. Vom Rechtsschutzbedürfnis her gesehen korrepondiert dem Parteibegriff auf der staatlichen (hoheitlichen) Seite der Begriff jener Behörde, die die Strafverfolgung vorzunehmen hat. Sie muss der „gesetzliche Richter" sein. Die verfahrensrechtliche Verknüpfung zwischen Partei und Behörde ist ein den rechtsstaatlichen Erfordernissen entsprechendes *fair trial*.

Die Partei- und Prozessfähigkeit im Verwaltungsstrafverfahren ist nicht ident mit dem Parteibegriff. Dazu kommt, dass die Strafverfolgungsbehörde in der Regel nicht Partei ist. Sie wird aber im verwaltungsgerichtlichen Verfahren zur Prozesspartei. Jedoch hat es der Gesetzgeber in der Hand, der Behörde auch im verwaltungsbehördlichen Strafverfahren eine formelle Parteistellung einzuräumen.

Für die Parteistellung im österreichischen Verwaltungsstrafverfahren ergeben sich aus den internationalen Beziehungen Österreichs, vor allem soweit sie durch die europäische Konvention für Menschenrechte und Grundfreiheiten geregelt sind, bedeutende Folgerungen. Sie werden bis heute deshalb noch nicht in aller Schärfe wissenschaftlich erfasst, weil sich Österreich durch einen Vorbehalt gegenüber dem einschlägigen Art. 5 EKonv. abgesichert hat. Diese Absicherung wurde durch systematische Interpretation der europäsichen Instanzen auch auf Art. 6 EKonv. („fair trial") ausgedehnt.

Abgesehen von diesem juristisch gültigen Vorbehalt, den es wissenschaftlich viel eingehender zu untersuchen gälte, entsprechen die Rechte der Partei im österreichischen Verwaltungsstrafverfahren weitgehend jenem internationalen Standard, der für die „administration of justice" von völkerrechtlichen Regeln oder politischen Forderungen der internationalen Beziehungen verlangt wird. Der Verfasser weist auf 10 Grundsätze hin, die sich für das Verwaltungsstrafrecht aus den Regeln des Vökerrechtes oder aus politischen Leitlinien internationaler Beziehungen ergeben. Es wird das Verhältnis des österreichischen Verwaltungsverfahrensrechtes zu diesen Regeln untersucht. Allerdings stösst man bei dieser Untersuchung immer wieder an die Frage, ob ein verwaltungsbehördlicher Freiheitsentzug in Form einer Haft- oder Arreststrafe nicht durch ein unabhängiges Gericht verfügt werden müsste.

Da eine Person Partei ist, bis ein Verwaltungsstrafverfahren rechtmässig abgeschlossen ist, berührt auch der Vorgang der Strafbemessung die Parteistellung. Neue Grundsätze der Strafbemessung wurden durch eine Novelle zum VStG. aufgestellt; diese Novelle ist zufolge eines Erkenntnisses des VfGH. vom März 1977 notwendig geworden. Über diese Novelle, die sich auf § 19 VStG. 1950 bezieht, wurde in dem schriftlich veröffentlichten, hier kurz gefassten Beitrag, noch nicht berichtet.

Im österreichischen Verwaltungsstrafrecht finden sich auch Bestimmungen über die besonderen Parteitypen. Dazu gehören Privatankläger, Privatbeteiligte, Jugendliche und Verwaltungseinheiten denen besondere Berufungsrechte eingeräumt sind.